

MAGDALENA OSSOWSKA-TUTAJ*

PRAWNORZECZOWY ASPEKT *DUMPSTER DIVINGU* —
UWAGI NA PRZYKŁADZIE PRAWA POLSKIEGO
I NIEMIECKIEGO**

I. WPROWADZENIE

Żywność na świecie marnotrawiona jest w całym łańcuchu produkcji. Zgodnie z szacunkowymi danymi Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) 17% całkowitej rocznej produkcji żywności może być marnowane w gospodarstwach domowych, gastronomii oraz handlu detalicznym¹. Także w Polsce zjawisko przybiera znaczącą skalę — straty wynoszą około 4,8 miliona ton jedzenia rocznie². Z powodu niespełniania wymaganych standardów „jakości” w handlu w punktach sprzedaży wyrzucane są nierzadko na przykład warzywa i owoce o obniżonej świeżości, produkty z przekroczoną datą minimalnej trwałości lub w naruszonych opakowaniach. Wyrazem krytycznej postawy wobec tego stanu rzeczy jest praktyka tzw. *dumpster divingu*, czyli przeszukiwania kontenerów (np. przy supermarketach) w poszukiwaniu żywności, która nadaje się do spożycia³. Istnienie tej niekonwencjonalnej formy protestu przeciwko marnowaniu

* Autorka jest doktorantką w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego.

** Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2019–2023 jako projekt badawczy w ramach programu „Diamantowy Grant” (0103/DIA/2019/48).

¹ Raport Programu Środowiskowego Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP) *Food Waste Index Report 2021*, Nairobi 2021, s. 71.

² Strategia racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności przygotowana w ramach projektu „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności” (PROM), Warszawa 2021, s. 16.

³ Na podstawie definicji z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/dumpster-diving> (dostęp: 26 października 2024 r.). Praktyka ta jest charakterystyczna zwłaszcza dla freegan — zob. np. B. Jahnke, U. Liebe: *Dumpster Diving for a Better World. Explaining Unconventional Protest and Public Support for Actions against*

żywności⁴ skłania do refleksji nad aspektami prawnymi z nią związanymi — wyrzucanie produktów spożywczych do śmietnika wiąże się bowiem z dość istotnym praktycznie zagadnieniem cywilnoprawnym, tj. oceną, czy i komu przysługuje prawo własności takiej rzeczy. Ten aspekt ma z kolei znaczenie dla wątku karnoprawnego omawianej praktyki. Jeżeli bowiem uznamy, że rzeczy znajdujące się w kontenerach na śmieci zostały porzucone przez ich wcześniejszych właścicieli i są w danym momencie niczyje, to osoba chcąca je stamtąd zabrać nie będzie mogła popełnić na przykład kradzieży, bo jej czyn nie będzie w istocie spełniał znamion tego przestępstwa.

W artykule omawiam wspomniany wyżej prywatnoprawny aspekt zjawiska *dumpster divingu*, w szczególności w świetle regulacji polskiego kodeksu cywilnego⁵ dotyczącej porzucenia rzeczy, aby zweryfikować, na ile odnoszenie się do konstrukcji prawnej porzucenia jest w tym przypadku adekwatne. Podjęta tematyka zostanie również rozszerzona w niezbędnym zakresie o powiązane wątki prawokarne, a także zostanie pogłębiona o uwagi dotyczące prawa niemieckiego, gdzie omawiany problem własności tego typu odpadów⁶ jest obecny w orzecznictwie i rodzi kontrowersje społeczne⁷. Mając na względzie dość sprecyzowany przedmiot „zainteresowania” osób zajmujących się *dumpster divingiem*, swoją uwagę skupię na omówieniu przypadków, w których osoby trzecie chcą wejść w posiadanie określonych przedmiotów (najczęściej żywności), umieszczonych w pojemniku na odpady przez osobę, której przysługiwał tytuł prawny do takiej rzeczy.

Food Waste, Nature and Culture 2021, t. 16, nr 3, s. 50. Zob. także portal poświęcony tematyce freeganizmu i jego założeniom: <https://freegan.info/> (dostęp: 26 października 2024 r.). W kontekście inicjatyw mających na celu ograniczenie marnowania żywności w państwach członkowskich Unii Europejskiej zob. publikację Komisji Europejskiej, Dyrekcji Generalnej ds. Zdrowia i Bezpieczeństwa Żywności, *Reducing food loss and waste — Examples of voluntary agreements and other forms of collaborations across Europe — Deliverable of the EU platform on food losses and food waste*, Luxembourg 2024, DOI: 10.2875/212278.

⁴ B. Jahnke, U. Liebe: *Dumpster Diving...*, op. cit., s. 50.

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.); dalej: k.c.

⁶ Oczywiście odpad ma swoją definicję legalną w przepisach administracyjnych [art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1587 ze zm.; dalej: u.o.)], natomiast na potrzeby niniejszego opracowania używam tego pojęcia w znaczeniu potocznym, chyba że zostało to przeze mnie inaczej zaznaczone. Nie będę zatem szczegółowo omawiać administracyjnoprawnej definicji odpadu i tego, jak ta regulacja oddziałuje na porzucenie w rozumieniu cywilistycznym (poruszam te zagadnienia jedynie w zarysie w pkt II). Ustawa o odpadach tworzy bowiem w tym zakresie odrębny reżim, mający realizować cele związane z ochroną środowiska (zob. art. 1 u.o.); kwalifikacja danej rzeczy jako odpadu ma znaczenie przede wszystkim w zakresie przypisywania odpowiedzialności za spełnianie wymogów określonych we wspomnianej ustawie (np. dotyczących gospodarowania odpadami). Omówienie tych zagadnień wykracza poza zakres niniejszego artykułu.

⁷ Por. przykładowe artykuły prasowe dotyczące kontekstu społecznego debaty nad *dumpster divingiem*: O. Pieper: *Wird Containern in Deutschland straffrei?*, <https://www.dw.com/de/wird-containern-in-deutschland-straffrei/a-64365911> (dostęp: 26 października 2024 r.); P. Wundersee: *Debatte um „Containern”. Ein Griff in die Mülltonne?*, <https://www.tagesschau.de/inland/gesellschaft/containern-105.html> (dostęp: 26 października 2024 r.); *Straffreies »Containern«*. Das Thema, bei dem sich »Letzte Generation« und FDP-Minister einig sind, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/straffreies-containern-letzte-generation-begruesst-vorschlag-von-oezdemir-und-buschmann-a-6df724db-58e7-4b1d-b2f5-0d301affbe40> (dostęp: 26 października 2024 r.).

II. ŚMIECI — CUDZE CZY NICZYJE?

Nie ulega wątpliwości, że w przypadku przedmiotów wyrzuconych do śmietnika, którymi zainteresowani są *dumpster diverzy* (a więc produktów żywnościowych), w znakomitej większości przypadków będzie można mówić o rzeczach w rozumieniu art. 45 k.c., tj. odpowiednio wyodrębnionych przedmiotach materialnych⁸. Mając to na względzie, możliwa jest ocena statusu prawnorzeczowego tych rzeczy w sferze prawa prywatnego i wskazanie podmiotu, któremu przysługuje prawo własności tychże odpadów. W tym zakresie istnieją w zasadzie dwie możliwości: rzeczy znajdujące się w śmietniku mogą nie należeć do nikogo lub też — co jest być może mniej oczywiste — stanowić przedmiot własności konkretnego podmiotu.

W pierwszej sytuacji przedmioty znajdujące się w kontenerze na śmieci będą rzeczami niczymi, tzn. takimi rzeczami, które nie stanowią — choć mogą stanowić — czyjąś własność⁹. Rzeczy niczyje można przy tym podzielić na rzeczy pierwotnie niczyje (których własność nikomu do tej pory nie przysługiwała, np. niektóre dziko żyjące zwierzęta czy meteoryty)¹⁰ oraz rzeczy niczyje wtórnie (czyli takie, których własność przysługiwała komuś, lecz została zniesiona, np. rzeczy porzucone)¹¹. Ze względu na naturę odpadów jako rzeczy, których ktoś się wyzbywa (a nie powstają one samoczynnie w pojemniku na odpady), przyjąć można, że nie będą one kwalifikowały się jako rzeczy pierwotnie niczyje. Można będzie zatem założyć, że rzeczy te — mając uprzednio właściciela — zostały porzucone, wskutek której to czynności doszło do wyzbycia się ich własności przez dotychczasowego właściciela¹².

Zgodnie z art. 180 k.c., regulującym instytucję prawną porzucenia rzeczy, właściciel może wyzbyć się własności rzeczy ruchomej przez to, że w tym zamiarze rzecz porzuci. W polskiej doktrynie prawa prywatnego jednolicie przyjmuje się, że dla osiągnięcia głównego skutku porzucenia, jakim jest utrata prawa własności przez dotychczasowego właściciela, konieczne jest jednoczesne zaistnienie dwóch elementów — faktycznego wyzbycia się posiadania rzeczy oraz towarzyszącego mu zamiaru porzucenia (*animus dereliquendi*). Brak któregośkolwiek z tych dwóch elementów skutkować będzie tym, że rzecz nie zostanie porzucona w rozumieniu

⁸ Zob. np. Ł. Żelechowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (red. serii), W. Borysiaka (red. tomu), Warszawa 2023, art. 45, nt 1, Legalis.

⁹ Tak np. P. Księżak: *Rzeczy niczyje*, Rejent 2005, nr 4(168), s. 59.

¹⁰ Zob. J. Rudnicki: *Gdzie szukać rzeczy niczych, czyli do czego służy kodeks cywilny*, Forum Prawnicze 2014, nr 25, s. 18–22.

¹¹ Zob. W. Szydło (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2023, art. 180, nb 1, Legalis; P. Księżak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (red. serii), W. Borysiaka (red. tomu), Warszawa 2023, art. 180, nt 1–5, Legalis; P. Księżak, *Rzeczy...*, *op. cit.*, s. 61. Autorzy wyróżniają jeszcze jako trzecią grupę rój pszczół, który stał się niczym wskutek przemilczenia (art. 182 k.c.). W związku z tym, że trudno zakwalifikować rój pszczół jako odpad, pomijam tę kategorię w dalszych rozważaniach.

¹² W prawie polskim porzucenie stanowi jedyną czynność prawną, wskutek której może dojść do powstania rzeczy niczyjej — zob. P. Księżak: *Rzeczy...*, *op. cit.*, s. 71.

art. 180 k.c., a jej prawo własności będzie dalej przysługiwać dotychczasowemu uprawnionemu¹³.

W tym miejscu można przejść do drugiej sytuacji — rzecz w śmietniku może stanowić czyjąś własność. Będzie tak, po pierwsze, jeżeli wrzucenie rzeczy do kontenera zakwalifikuje się jako czynność nieskutkującą jednostronnym zrzeczeniem się własności przez dotychczasowego właściciela. Może się tak zdarzyć, gdy — jak wspomniano wyżej — właściciel wyrzuci do kontenera rzecz bez zamiaru porzucenia. Klasycznym przykładem będzie tu zgubienie rzeczy¹⁴, choć oczywiście w przypadku umieszczanych w kontenerach produktów spożywczych trudno przyjąć taką interpretację. Wnosząc *a contrario* z art. 180 k.c., zasadniczo każdy inny zamiar niż *animus dereliquendi* będzie skutkował brakiem porzucenia rzeczy według omawianego przepisu¹⁵. Po drugie, do zniweczenia prawa własności rzeczy w drodze jednostronnej czynności prawnej nie dojdzie również wtedy, gdy czynność wrzucenia rzeczy do kontenera uznamy wprowadzić za porzucenie, ale dotknięte sankcją nieważności na podstawie art. 58 k.c.¹⁶ albo też nieważne ze względu na brak zdolności prawnej lub wadę oświadczenia woli porzucającego¹⁷. Wówczas własność porzucanych odpadów pozostawałaby przy dotychczasowym właścicielu. Po trzecie, prawo własności rzeczy znajdującej się w śmietniku może przysługiwać innemu podmiotowi prawa, gdy uzna się, że inna osoba nabyła własność śmieci przed *dumpster diverem*, który byłby potencjalnie zainteresowany przejęciem nad nimi władztwa. Będzie tak, gdy rzeczy w kontenerze były istotnie porzucone, ale zdążyły już zostać zawłaszczone przez osobę trzecią, ewentualnie gdy w ogóle nie doszło do porzucenia, ale do nabycia własności przez inny podmiot — czy to w drodze umowy, czy to *ex lege*¹⁸.

¹³ Np. J. Kępiński (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2021, art. 180, nb 2–4, Legalis; zob. też E. Gniewek: *Inne sposoby nabycia własności* (w:) *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020, nb 492, Legalis.

¹⁴ Tryb postępowania z takimi rzeczami jest uregulowany w ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 501 ze zm.). Por. art. 2 tej ustawy, zgodnie z którym przepisy o rzeczach znalezionych stosuje się odpowiednio m.in. do rzeczy porzuconych bez zamiaru wyzbycia się własności. Zob. również P. Księżak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (red. serii), W. Borysiaka (red. tomu), Warszawa 2023, art. 187, nt 2–3, Legalis.

¹⁵ W tym kontekście por. wyrok Sądu Rejonowego w Kłodzku — VI Wydział Karny z dnia 15 stycznia 2014 r., VI K 680/13, w którym sąd stwierdził, że oskarżony mógł obiektywnie stwierdzić, że dwa zniszczone rowery oparte o kontener na śmieci są rzeczami porzuconymi, choć w rzeczywistości należały do dwóch pokrzywdzonych, którzy pozostawili je jedynie tymczasowo.

¹⁶ W piśmiennictwie zauważa się, że skutek taki może nastąpić np. w odniesieniu do porzucenia odpadów niebezpiecznych, które domagają się odpowiedniego zagospodarowania i w przypadku których nie będzie możliwe złożenie skutecznego oświadczenia woli porzucenia — por. P. Księżak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 180, nt 18. Jak się jednak wydaje, w przypadku odpadów żywnościowych umieszczanych w kontenerze musiałby istnieć przepis zabraniający ich pozostawiania (porzucania) w takim miejscu. W związku z tym, że w takim przypadku zachowania się dysponenta odpadów żywnościowych trudno doszukać się działania niezgodnego z ustawą w rozumieniu art. 58 § 1 k.c., rozwinięcie tego wątku pozostawiam na inną okazję.

¹⁷ P. Księżak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 187, nt 3. Autor uznaje taką rzecz za zgubioną.

¹⁸ W przypadku nieruchomości przykładem takim w prawie polskim mogło być nabycie *ex lege* własności nieruchomości przez Skarb Państwa (a potem gminę), które przewidywał art. 179 k.c. Przepis ten utracił moc wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 marca 2005 r., K 9/04, OTK-A 2005, z. 3, poz. 24.

Jak widać, kwalifikacja prawna czynności umieszczenia śmieci w przeznaczonym na nie pojemniku nie jest oczywista od strony cywilnoprawnej. Kodeks cywilny nie daje w tym zakresie jasnych wskazówek osobom zainteresowanym przejęciem władztwa nad rzeczami w śmietniku. W związku z założeniem, że rzeczy wrzucone do śmietnika mogą stanowić odpady (zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 6 u.o. odpadem jest bowiem każda substancja lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia się jest obowiązany), pewien kontekst interpretacyjny może tu zapewnić regulacja administracyjnoprawna dotycząca obowiązków ewidencyjnych związanych z przekazywaniem odpadów¹⁹. Posiadacze odpadów²⁰ są bowiem co do zasady zobowiązani do wypełniania Kart Przekazania Odpadów (KPO), na których zaznacza się między innymi dane aktualnego posiadacza odpadów, masę odpadów, ich kod i rodzaj, a także dane dotyczące transportującego i przejmującego odpady²¹. Wspomniana KPO może być wystawiona przez przekazującego odpady najpóźniej przed transportem do przejmującego odpady (art. 69 ust. 1 u.o.); przejmujący odpady stanie się zaś posiadaczem odpadów zasadniczo dopiero w momencie objęcia tychże w fizyczne władanie; wówczas też przejdzie na niego co do zasady odpowiedzialność za gospodarowanie tymi odpadami²².

Wydaje się więc, że w najbardziej typowej sytuacji odpady zmieniają swojego posiadacza (w rozumieniu ustawy o odpadach) nie wcześniej niż w chwili ich przejęcia przez przejmującego. W związku z tym można przypuszczać, że posiadacz (choćby z tego powodu, że chce wypełnić ustawowe wymogi) będzie dążył do zachowania statusu posiadacza odpadów do momentu ich przekazania innemu podmiotowi, zatem nie będzie tracił nad nimi władztwa wskutek dokonanego porzucenia w rozumieniu art. 180 k.c. Przepisy prawa publicznego dają zatem pewną odpowiedź co do momentu, w którym przechodzi władztwo nad rzeczami będącymi odpadami. Regulacje dotyczące prawa odpadowego nie rozstrzygają natomiast kwestii własności zawartości śmietników, co zresztą — jak się wydaje — nie jest nawet konieczne dla prawidłowej gospodarki odpadami²³.

Podsumowując, w zależności od sposobu interpretacji okoliczności faktycznych związanych z umieszczeniem rzeczy w kontenerze na odpady będzie można przyjąć

¹⁹ Art. 67 i n. u.o.

²⁰ Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 19 u.o. przez posiadacza odpadów rozumie się wytwórcę odpadów lub osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej będące w posiadaniu odpadów; domniemywa się, że władający powierzchnią ziemi jest posiadaczem odpadów znajdujących się na nieruchomości. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, definicja ta jest swoista dla prawa odpadowego i nie jest spójna z cywilnoprawną koncepcją posiadania (zob. np. B. Draniewicz: *Własność odpadów w prawie polskim — analiza prawna*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2006, nr 11, s. 25–26; J. Rudnicki: *Gdzie szukać...*, op. cit., s. 23).

²¹ Art. 67 u.o. oraz załącznik 5a (*Wzór karty przekazania odpadów*) do u.o.

²² M. Górski: *Usuwanie odpadów*, Warszawa 2021, s. 79–80.

²³ *Ibidem*, s. 62–64. Zob. także B. Draniewicz: *Własność...*, op. cit., s. 26; M. Robakowska: *Odpad jako przedmiot obrotu cywilnoprawnego z perspektywy wdrażania gospodarki obiegu zamkniętego*, praca doktorska, Poznań 2022, s. 275.

jedno z rozwiązań z pierwszej lub drugiej konfiguracji — odpowiednio rzecz taka może być niczyja lub też stanowić przedmiot czyjejś własności. Z powyższego krótkiego przeglądu wynika bowiem, że *de lege lata* w prawie polskim nie można apriorycznie założyć, że w każdym wypadku dojdzie do porzucenia śmieci, choć najpewniej będzie to najoczywistsza ścieżka rozumowania, zwłaszcza z punktu widzenia przeciętnej osoby trzeciej. Czy słuszna — to zależy będzie od okoliczności danego stanu faktycznego (np. położenia śmietników, ich zawartości, zabezpieczeń przed otwarciem przez osoby nieuprawnione itp.)²⁴, które pozwalają na ocenę zaistnienia (lub nie) zamiaru porzucenia rzeczy przez jej właściciela. Status prawnorzeczowy odpadów żywnościowych znajdujących się w kontenerach będzie z kolei o tyle istotny, że wpływać będzie na ewentualną aktualizację odpowiedzialności karnej, przede wszystkim z tytułu kradzieży.

III. *DUMPSTER DIVING* JAKO NARUSZENIE NORM PRAWA KARNEGO

Polskie przepisy prawa karnego²⁵ nie przewidują zasadniczo szczególnego typu przestępstwa, jakim byłaby praktyka „nurkowania w śmieciach”. Najoczywistszym kierunkiem kwalifikacji omawianego czynu będzie tu więc kradzież, stypizowana w art. 278 k.k. Zgodnie z powołanym przepisem, kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do lat pięciu. Uwagę zwraca w kontekście analizowanej problematyki znamię „cudza rzecz ruchoma”. W doktrynie wyraźnie wskazuje się, że rzecz może być uznana za „cudzą” tylko wtedy, gdy komuś przysługuje jej własność; w szczególności więc z desygnatów tego pojęcia wyłączone są rzeczy niczyje. Nie będzie wobec tego możliwa ich kradzież²⁶. W świetle powyższego, w pierwszej sytuacji, którą opisywałam wyżej, zachowanie *dumpster divera* nie wypełniałoby znamion przestępstwa kradzieży (żywność w kontenerach byłaby niczyja i mogłaby być zgodnie z prawem zawłaszczona); w drugim zaś wariantcie dochodziłoby bezsprzecznie do zawładnię-

²⁴ Wątki te rozwijam przy okazji omawiania doświadczeń niemieckich w pkt IV.

²⁵ W szczególności: ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.; dalej: k.k.) oraz ustawa z dnia 20 maja 1971 r. — Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119 ze zm.; dalej: k.w.).

²⁶ Zob. np. M. Gałązka (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. A. Grześkowiak, K. Wiaka, Warszawa 2024, art. 278, nb 4, Legalis. Tematyka porzucenia odpadów żywnościowych i ich kradzieży nie była bezpośrednio rozwijana w polskiej judykaturze, a istotne orzeczenia zapadały w zasadniczo innych stanach faktycznych — por. wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk-Północ w Gdańsku — II Wydział Karny z dnia 26 lipca 2016 r., II K 216/15 (zabór kabli z kontenerów na terenie stoczni); wyrok Sądu Rejonowego w Wągrowcu — II Wydział Karny z dnia 11 października 2023 r., II K 61/23 (zabór ceramiki z kontenerów na odpady przez pracownika manufaktury); wyrok Sądu Najwyższego — Izba Karna z dnia 6 lipca 2022 r., V KK 467/21 (zabór grzejników w ramach „wystawki”); wyrok Sądu Rejonowego w Kłodzku — VI Wydział Karny z dnia 15 stycznia 2014 r., VI K 680/13 (zabór rowerów znajdujących się przy śmietniku).

cia rzeczą cudzą (produkty żywnościowe byłyby dalej własnością supermarketu). W przypadku mniej wartościowego mienia (poniżej 800 zł, co może mieć często miejsce w przypadku żywności) możliwa byłaby z kolei kwalifikacja takiego czynu jako wykroczenia z art. 119 § 1 k.w.²⁷, zagrożonego karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Oczywiście praktyka *dumpster divingu* może też czasem wypełniać znamiona innych czynów zabronionych. W szczególności będą tu istotne: kradzież z włamaniem (art. 279 k.k.), naruszenie miru domowego (art. 193 k.k.) czy zniszczenie, uszkodzenie lub uczynienie niezdatnej do użytku cudzej rzeczy (art. 288 k.k., art. 124 § 1 k.w.). W celu dostania się do zawartości śmietnika *dumpster diver* może bowiem naruszyć zabezpieczenia tego pojemnika (kłódki, plomby), co może prowadzić do zakwalifikowania takiego zachowania jako „włamania”²⁸, wdrzeć się na ogrodzony teren, co nastąpi w przypadku śmietników, które nie są ogólnie dostępne²⁹, lub uszkodzić przy tym na przykład bramy wejściowe czy ogrodzenia³⁰.

IV. UWAGI PRAWNOPORÓWNAWCZE

W poszukiwaniu możliwych rozwiązań prawnych dotyczących kwestii zaboru śmieci pomocne może być wzbogacenie rozważań o kontekst prawnoporównawczy. W tym zakresie na szczególną uwagę zasługują Niemcy, w których omawiana praktyka (znana tam jako *Containern* czy *Mülltauchen*³¹) jest zauważana w przestrzeni publicznej, a dyskusja nad nią powraca w szczególności w momentach, gdy zapadają kolejne orzeczenia w sprawach związanych z „nurkowaniem w śmieciach” czy im podobnym. Od strony cywilnoprawnej dyskusja ta skupia się w prawie niemieckim wokół interpretacji przepisu § 959 niemieckiego kodeksu cywilnego³², zgodnie z którym rzecz ruchoma staje się niczyja, gdy właściciel wyzbywa się jej posiadania w zamiarze zrzeczenia się własności. Jak widać, polska regulacja kwestii porzucenia rzeczy jest zasadniczo zbieżna z brzmieniem cytowanego przepisu. Również w prawie niemieckim konstrukcja porzucenia zakłada jednocześnie zaistnienie dwóch

²⁷ Kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 800 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

²⁸ T. Oczkowski (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Warszawa 2023, art. 279, nb 4, Legalis; L. Wilk (w:) *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, *Komentarz do artykułów 222–316*, pod red. M. Królikowskiego, R. Zawłockiego, Warszawa 2024, art. 279, nb 19–50, Legalis.

²⁹ S. Hypś (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. A. Grześkowiak, K. Wiaka, Warszawa 2024, art. 193, nb 4–12, Legalis.

³⁰ Przestępstwo to może pozostać zwłaszcza w zbiegu z art. 279 k.k. Zob. M. Gałązka (w:) *Kodeks..., op. cit.*, art. 278, nb 12–13.

³¹ Zob. A. Schiemann: „*Containern*“ — *Strafbar aber nicht strafwürdig?*, *Kriminalpolitische Zeitschrift* 2019, nr 4, s. 231 i powołana tam literatura.

³² Bürgerliches Gesetzbuch w wersji ogłoszonej dnia 2 stycznia 2002 r. (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738) ze zm. (dalej: BGB): § 959 BGB: „Eine bewegliche Sache wird herrenlos, wenn der Eigentümer in der Absicht, auf das Eigentum zu verzichten, den Besitz der Sache aufgibt”.

elementów — faktycznego wyzbycia się posiadania oraz wewnętrznego zamiaru porzucenia rzeczy³³. Podobieństwo przepisu zachęca zatem do porównania tych dwóch aktów prawnych.

W tradycyjnym piśmiennictwie niemieckim wyrzucenie śmieci do kosza interpretowano właśnie jako czynność prawną porzucenia; obecnie natomiast poglądy doktryny są bardziej zróżnicowane i nakazują podejście indywidualne do każdego przypadku³⁴ — o ile śmieci wyrzucone do publicznego, otwartego kosza raczej dalej będą spełniały wymogi utraty władztwa nad rzeczą i zaistnienia *animus dereliquendi*, o tyle sprawa wydaje się nieco bardziej złożona w przypadku choćby śmieci umieszczonych w zamkniętych pojemnikach czy zawierających niesprzedaną żywność. Ogólnie zauważyć można jednak tendencję do wykluczania derelikcji w tym przypadku³⁵. Podkreśla się bowiem, że czynność prawną porzucenia zakłada takie wyzbycie się własności, w którym los rzeczy staje się właścicielowi obojętny. *Animus dereliquendi* właściciela opiera się na tym, że z rzeczą może stać się cokolwiek, a w szczególności może ona zostać zawłaszczona przez dowolnego „aktora” obrotu prawnego. Wrzucenie odpadów do śmietnika natomiast (zwłaszcza w przypadku przeterminowanych produktów żywnościowych) wyraża bardziej zamiar przekazania rzeczy konkretnemu podmiotowi w celu utylizacji (zniszczenia), co treściowo zbliża się bardziej nawet do *animus abutendi* — zamiaru zniszczenia rzeczy³⁶. Niechęć do udostępniania śmieci nieograniczonemu kręgowi osób doktryna i orzecznictwo niemieckie wyjaśniają w ten sposób, że śmieci mogą zawierać informacje poufne, prywatne zapiski, zdjęcia itp.; ponadto przegląd śmieci danej osoby może zdradzać jej nawyki konsumenckie albo stan zdrowia³⁷. Poza powodami wyłącznie związanymi z osobą właściciela, który może mieć prywatny interes w ograniczeniu dostępności śmieci wyłącznie do podmiotu uprawnionego do ich odbioru, istotne są również kwestie związane z obowiązkami publicznoprawnymi (przekazywania odpadów do gospodarowania profesjonalnemu podmiotowi)³⁸ lub możliwością ustalenia osoby odpowiedzialnej za wyrzucone do śmietnika rzeczy³⁹. Ponadto w interesie sklepów spożywczych nie jest nieodpłatna dystrybucja żywności — sklepy w końcu zarabiają na sprzedaży, a tolerowanie omawianej praktyki

³³ Zob. np. J. Wilhelm: *Sachenrecht*, Berlin–Boston 2019, s. 621–623; J. Oechsler (w:) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Bd. 8, *Sachenrecht*. §§ 854–1296, *WEG, ErbbauRG*, Hrsg. F.J. Säcker, R. Rixecker i in. (red. serii), R. Gaier (red. tomu), München 2023, BGB § 959, nb 1, beck-online.

³⁴ Ch. Heinze (w:) *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 3. Sachenrecht. §§ 932–984 (Erwerb und Verlust des Eigentums)*, Hrsg. S. Herrler, Berlin 2020, BGB § 959, nb 3, juris i powołana tam literatura.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ K.M. Fritsche: *Das Verhältnis von Dereliktion und Vernichtungsabsicht*, Monatsschrift für Deutsches Recht 1962, nr 9, s. 714. Zamiar zniszczenia rzeczy wyklucza przy tym, zdaniem autora, zamiar porzucenia. Por. P. Książak (w:) *Kodeks ..., op. cit.*, art. 180, nt 8.

³⁷ Zob. H. Grziwotz: *Zivilrechtliche Probleme bei der Aneignung von Müll — Der Müll in Nachbars Tonne*, Monatsschrift für Deutsches Recht 2008, nr 13, s. 727.

³⁸ Ch. Heinze (w:) *J. von Staudingers Kommentar ..., op. cit.*, nb 3.

³⁹ Zob np. L. Bode: *Zur Strafbarkeit privater Schrottsammler*, Juristische Arbeitsblätter 2016, s. 590.

„nurkowania w śmieciach” mogłoby zniechęcać klientów do zakupów⁴⁰. Choć wydawać by się mogło, że niechciane rzeczy umieszczone w śmietniku nie należą do nikogo, okazuje się, że zamiaru właściciela — zdaniem niemieckiej doktryny — może nie oddawać w pełni *animus dereliquendi*, który zostaje wyparty w przypadku śmieci przez zamiar o innej treści (choćaby *animus abutendi*), przy czym w każdym razie — z uwagi na treść § 959 BGB — nieprowadzący do definitywnego zniesienia prawa własności⁴¹.

W niemieckim piśmiennictwie podkreśla się nadto, że konstrukcyjnie niemożliwe jest zrzeczenie się własności na rzecz konkretnej osoby⁴². Wobec tego niektórzy autorzy zauważają, że w przypadku umieszczenia śmieci w kontenerze może częściej dojść zamiast do jednostronnej czynności prawnej do złożenia oferty przeniesienia własności rzeczy, na przykład na rzecz podmiotu odpowiedzialnego za odbiór i utylizację odpadów⁴³. Wówczas oferta zostaje złożona najpóźniej w momencie udostępnienia rzeczy znajdujących się w kontenerze, a pełna utrata władztwa nad nimi następuje z chwilą odbioru tych rzeczy przez uprawniony podmiot⁴⁴.

Podsumowując więc interpretację przeważającą we współczesnym piśmiennictwie niemieckim, w przypadku *dumpster divingu* co do zasady wypełnione zostaną znamiona przestępstwa kradzieży (§ 242 (1) StGB⁴⁵) — dochodzić będzie bowiem do zaboru rzeczy cudzej, pozostającej własnością dotychczasowego właściciela⁴⁶.

⁴⁰ Deutscher Bundestag, *Strafrechtliche Aspekte des sogenannten „Containerns“ in Deutschland, Frankreich, Niederlande und Schweden*, Wissenschaftliche Dienste 2022, WD 7 — 3000 — 017/22, s. 7; Ch. Heinze (w:) *J. von Staudingers Kommentar...*, op. cit., nb 3; C. Hellermann, M. Birkholz: *Containern — eine sachenrechtliche Herausforderung*, JURA 2020, t. 42, nr 4, s. 312, przy czym ci drudzy autorzy mają pewne wątpliwości, czy w omawianym przypadku dochodziłoby do utraty posiadania śmieci, a więc czy zachodziłby element obiektywny derelikcji. Zob. też A. Schiemann: „Containern“..., op. cit., s. 233.

⁴¹ H. Grziwotz: *Zivilrechtliche...*, op. cit., s. 727; K.M. Fritsche: *Das Verhältnis...*, op. cit., s. 714; por. też wyrok Sądu Krajowego w Ravensburgu z dnia 3 lipca 1987 r., 3 S 121/87, NJW 1987, 3142.

⁴² Zob. np. H. Grziwotz: *Zivilrechtliche...*, op. cit., s. 727; K.M. Fritsche: *Das Verhältnis...*, op. cit., s. 714; M. Schermaier (w:) *beck-online.GROSSKOMMENTAR zum Zivilrecht*, Hrsg. B. Gsell, W. Krüger i in., München 2023, BGB § 959, nb 31, beck-online; Ch. Heinze (w:) *J. von Staudingers Kommentar...*, op. cit., nb 4.

⁴³ Zob. np. J. Oechsler (w:) *Münchener Kommentar...*, op. cit., nb 3–7 i powołana tam literatura. Por. też H. Grziwotz: *Zivilrechtliche...*, op. cit., s. 727, który uznaje, że dochodzi w tym momencie albo do złożenia oferty nieodpłatnego przeniesienia własności na konkretny podmiot (np. instytucję charytatywną), albo oferta taka jest składana wszystkim potencjalnie zainteresowanym nabyciem tych rzeczy. Por. też M. Schermaier (w:) *beck-online.GROSSKOMMENTAR...*, op. cit., nb 17, który uznaje taką interpretację za „wymuszoną” i skłania się bardziej do uznania, że dochodzi w tym przypadku do zawłaszczenia zgodnie z § 958 BGB.

⁴⁴ W odniesieniu do złomu zob. L. Bode: *Zur Strafbarkeit...*, op. cit., s. 590. Na marginesie zauważa się, że taka interpretacja nie zawsze musi być najkorzystniejsza z punktu widzenia zrównoważonego gospodarowania zasobami: możliwość swobodnego zabierania „niechcianych” rzeczy w pewnym sensie promuje bowiem ich ponowne wykorzystanie — zob. Ch. Heinze (w:) *J. von Staudingers Kommentar...*, op. cit., nb 3.

⁴⁵ Strafgesetzbuch w wersji ogłoszonej dnia 13 listopada 1998 r. (BGBl. I S. 3322) ze zm. (dalej: StGB): § 242 (1) StGB: „Wer eine fremde bewegliche Sache einem anderen in der Absicht wegnimmt, die Sache sich oder einem Dritten rechtswidrig zuzueignen, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft”.

⁴⁶ R. Schmitz (w:) *Münchener Kommentar zum StGB*, Bd. 4, §§ 185–262, Hrsg. V. Erb, J. Schäfer (red. serii), G.M. Sander (red. tomu), München 2021, StGB § 242, nb 34, 35, beck-online; F. Hoffmeister, R. Marggraf, E.M. Noack: *Lebensmittelverwertung erwünscht, doch Containern verboten?* (w:) *Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft für Agrarökonomie*, Bd. 24, Hrsg. J. Hambursch, J. Kantelhardt i in., Wien 2015, s. 259–260.

Powyższe wątki są obecne w praktyce orzeczniczej, przy czym zauważyć należy na wstępie, że orzeczenia w tych sprawach zapadają raczej wyjątkowo⁴⁷, co jedynie częściowo wskazuje ogólne kierunki wykładni przepisów dotyczących porzucenia rzeczy w kontekście przestępstw kradzieży czy zniszczenia mienia. Tak czy inaczej, w ostatnich latach najjaskrawszym przykładem *dumpster divingu* w Niemczech i zagadnienia jego kryminalizacji była sprawa dwóch studentek, które postanowiły otworzyć znajdujące się przy supermarkecie kontenery z odpadami żywnościowymi (przeznaczonymi do odbioru przez odpowiedni podmiot utylizujący odpady) i zabrać z nich część produktów nadających się dalej do spożycia. Mając na względzie fakt, że nie sposób przytoczyć w szczegółach całości argumentacji stron w trakcie postępowania, skupię się poniżej na zasadniczych kwestiach z uzasadnienia istotnych z punktu widzenia zagadnień cywilnoprawnych.

Jak ustalono w postępowaniu, działanie studentek miało na celu zwrócenie uwagi na problem marnowania żywności i było dokonywane z pełną świadomością naganności proceduru (o czym świadczyć miało chociażby zakradnięcie się do pojemników nocą)⁴⁸. Studentki zostały przez sąd upomniane zgodnie z § 59 StGB i skazane na karę grzywny w wysokości 15 stawek dziennych każda. Kwalifikację prawną oparto na tym, że rzeczy w śmietniku nie były rzeczami porzuconymi, o czym świadczyło w szczególności zamknięcie kontenerów na klucz⁴⁹.

Skazane studentki wniosły rewizję od wyroku pierwszej instancji, która jednak została oddalona w całości jako bezzasadna⁵⁰. Sąd wyższego rzędu uznał w uzasadnieniu, że prawidłowe było rozumowanie sądu pierwszej instancji, zgodnie z którym rzeczy znajdujące się w pojemniku na śmieci nie są rzeczami niczymi w rozumieniu § 959 BGB. Sąd zwrócił przy tym uwagę na przesłanki porzucenia i konieczność „uzewnętrznienia” zamiaru porzucenia rzeczy przez właściciela. Sąd uwypuklił też fakt, że bezwartościowość danego przedmiotu nie daje osobom trzecim automatycznie prawa do jego odebrania, a wrzucenie rzeczy do śmietnika nie oznacza, że los tych rzeczy jest właścicielowi obojętny (co jest poniekąd warunkiem porzucenia). Dodatkowo brak porzucenia wzmacnia argument, że pojemnik na żywność znajdował się na ogrodzonym terenie prywatnym (nie w przestrzeni publicznej), a ponadto był zamknięty w taki sposób, że do jego otwarcia wymagany był specjalny klucz. Co więcej, właściciel zawarł ze stosownym podmiotem odpłatną umowę na odbiór tychże odpadów, aby zostały zutylizowane — jest bowiem odpowiedzialny za bezpieczeństwo żywności wprowadzanej do obrotu. To wszystko wskazało ostatecznie

⁴⁷ C. Hellermann, M. Birkholz: *Containern...*, *op. cit.*, s. 310.

⁴⁸ Wyrok Sądu Rejonowego w Fürstenfeldbruck z dnia 30 stycznia 2019 r., 3 Cs 42 Js 26676/18; A. Dießner: *Was ist das Entwenden von Brot gegen das Verbrennen von Brot?*, <https://verfassungsblog.de/was-ist-das-entwenden-von-brot-gegen-das-verbrennen-von-brot/>, DOI: 10.17176/20191022-193053-0 (dostęp: 26 października 2024 r.).

⁴⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w Fürstenfeldbruck z dnia 30 stycznia 2019 r., 3 Cs 42 Js 26676/18, nb 13–14.

⁵⁰ Postanowienie Bawarskiego Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2019 r., 206 StRR 1013/19, 206 StRR 1015/19, NStZ-RR 2020, 104.

na brak woli zrzeczenia się własności na podstawie § 959 BGB i przesądziło o uznaniu oceny sądu pierwszej instancji za prawidłową⁵¹.

W omawianej sprawie o niewątpliwym wymiarze politycznym studentki postanowiły skorzystać z jeszcze jednego środka zaskarżenia — złożyć skargę konstytucyjną do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego⁵². Środek zaskarżenia nie przyniósł również oczekiwanych efektów — sąd konstytucyjny nie przyjął skarg konstytucyjnych do rozstrzygnięcia, uznając zarzuty skarżących za bezzasadne. Uzasadniając taką decyzję, Trybunał stwierdził, po pierwsze, że dla oceny zaistnienia przesłanki kradzieży z § 242 StGB dotyczącej zaboru rzeczy cudzej należy brać pod uwagę przepisy prawa cywilnego. W stanie faktycznym sprawy była tu istotna zwłaszcza wykładnia § 959 BGB i ustalenie, czy odpady umieszczone przez właściciela supermarketu w kontenerach stały się rzeczami niczymi, czy została złożona oferta przeniesienia własności na jakąkolwiek osobę trzecią, czy może odpady pozostały własnością poprzedniego właściciela⁵³. Zdaniem Trybunału sądy w poprzednich instancjach dokonały prawidłowej oceny materiału dowodowego, stwierdzając, że odpady (w zamkniętych kontenerach, na prywatnej posesji, gotowe do przekazania firmie utylizującej odpady) stanowią własność supermarketu.

Jeżeli chodzi zaś o samą kryminalizację procederu, to sąd konstytucyjny wyjaśnił, że wspomniany przepis ustawy karnej ma na celu ochronę prawa własności wynikającego z art. 14 ust. 1 niemieckiej ustawy zasadniczej⁵⁴, w tym nawet rzeczy o niskiej wartości ekonomicznej. Interes właściciela może w przypadku odpadów żywnościowych wyrażać się w szczególności w chęci uchronienia się od możliwej odpowiedzialności za szkody, jakie może wywołać spożycie zepsutych produktów żywnościowych, czy uniknięcia konieczności dokładania zwiększonej staranności w gospodarowaniu takimi odpadami. Sąd ostatecznie stwierdził, że w przedstawionej sprawie ochronie podlegać będzie zatem uzasadniony interes właściciela w rozporządzaniu rzeczą i wykluczeniu innych osób od możliwości jej zaboru⁵⁵. Decyzja ustawodawcy co do polityki karnej w odniesieniu do *dumpster divingu* jest prawidłowa z punktu widzenia konstytucyjnego także dlatego, że prawo karne zapewnia dostateczne środki mogące w indywidualnych przypadkach prowadzić do uwzględnienia stopnia winy i złagodzenia kary lub całkowitego umorzenia postępowania karnego⁵⁶.

⁵¹ Postanowienie Bawarskiego Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2019 r., 206 StRR 1013/19, 206 StRR 1015/19, NStZ-RR 2020, 104, nb 5, 8–10.

⁵² Postanowienie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 sierpnia 2020 r., 2 BvR 1985/19, 2 BvR 1986/19, NJW 2020, 2953.

⁵³ *Ibidem*, nb 28.

⁵⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland z dnia 23 maja 1949 r. (BGBl. S. 1) ze zm.

⁵⁵ Postanowienie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 sierpnia 2020 r., 2 BvR 1985/19, 2 BvR 1986/19, NJW 2020, 2953, nb 42.

⁵⁶ *Ibidem*, nb 46.

Wyżej omówiona pokrótce sprawa potwierdza istniejący w judykaturze niemieckiej kierunek orzeczniczy, zakładający, że rzeczy wrzucone do śmietnika nie stanowią rzeczy porzuconych, a ich los nie jest podmiotom wyrzucającym odpady żywnościowe zupełnie obojętny⁵⁷. Pomimo niekorzystnych dla studentek rozstrzygnięć sprawa wywołała ogólną dyskusję nad zakresem prawa własności i możliwymi działaniami legislacyjnymi, które mogłyby wspomóc dekryminalizację *dumpster divingu* i bardziej uwrażliwić porządek prawny na kwestie marnotrawstwa żywności — czy to na poziomie ustawodawstwa, czy to praktyki stosowania prawa. Poza propozycjami dotyczącymi wprowadzenia ustaw mających wyłączyć odpowiedzialność karną w tym przypadku⁵⁸ oraz tymi mającymi motywować do przekazywania żywności organizacjom charytatywnym⁵⁹ lub też pomysłami polegającymi na wprowadzeniu zmian do wytycznych w sprawie postępowania karnego i postępowania w sprawie grzywien (RiStBV)⁶⁰, oryginalne wydają się propozycje zdefiniowania odpadów żywnościowych jako rzeczy niczych, a w szczególności te zakładające nowelizację niemieckiego kodeksu cywilnego. Propozycje takie zgłaszano już w 2017 r., kiedy to w petycji do Bundestagu domagano się zmian w niemieckim kodeksie karnym oraz właśnie nowelizacji § 959 BGB poprzez dodanie zdania: „Insbesondere gilt dieses, wenn der Eigentümer diese in einem Müllbehältnis deponiert oder diese anderweitig zur Abholung durch die Müllabfuhr bereit stellt” („Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy właściciel umieści rzecz w pojemniku na odpady lub w inny sposób udostępni ją do odbioru przez podmiot świadczący usługi odbioru odpadów”)⁶¹. Później podobna propozycja pojawiła się jako alternatywa w przedkładanym w 2022 r. przez partię Die Linke projekcie ustawy w sprawie dekryminalizacji *dumpster divingu*⁶². Choć wydaje się, że taka zmiana niedostatecznie uwzględniałaby zróżnicowanie stanów faktycznych, w których właściciele umieszczają rzeczy w koszach na odpady⁶³, pokazuje ona interesującą „intuicję” legislacyjną polegającą na wprowadzeniu reguły interpretacyjnej ułatwiającej oce-

⁵⁷ Zob. też przykładowe inne orzeczenia w podobnym kierunku: wyrok Sądu Krajowego w Ravensburgu z dnia 3 lipca 1987 r., 3 S 121/87, NJW 1987, 3142; wyrok Sądu Rejonowego w Düren z dnia 24 stycznia 2013 r., 10 Ds 288/12; wyrok Sądu Rejonowego w Kolonii z dnia 24 kwietnia 2019 r., 539 Ds 48/18.

⁵⁸ Deutscher Bundestag, 19. kadencja, Drucksache 19/9345 z dnia 11 kwietnia 2019 r., s. 1–2.

⁵⁹ Deutscher Bundestag, 20. kadencja, Drucksache 20/6407 z dnia 18 kwietnia 2023 r., s. 1–2; Deutscher Bundestag, 20. kadencja, Drucksache 20/6413 z dnia 18 kwietnia 2023 r., s. 2.

⁶⁰ Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren (aktualne brzmienie z dnia 28 marca 2023 r., BAnz AT 19.06.2023 B1). Zob. Deutscher Bundestag, 19. kadencja, Drucksache 19/26236 z dnia 27 stycznia 2021 r., s. 2–3.

⁶¹ Petycja 74584 z dnia 2 listopada 2017 r., s. 2.

⁶² Deutscher Bundestag, 20. kadencja, Drucksache 20/4421 z dnia 10 listopada 2022 r., s. 2. Prace parlamentarne nad tym projektem jeszcze się nie zakończyły. Zob. również Deutscher Bundestag, 19. kadencja, Drucksache 19/9345 z dnia 11 kwietnia 2019 r., s. 1–2, który to wniosek (ostatecznie nie doprowadzając do zmian w prawie) podobnie odnosił się do pomysłu dekryminalizacji *dumpster divingu* przez uznanie wyrzuconych produktów żywnościowych za rzeczy niczyje.

⁶³ Zob. w szczególności orzeczenia odnoszące się do „porzuconych” w śmietniku dzieł artystów: wyrok Sądu Krajowego w Ravensburgu z dnia 3 lipca 1987 r., 3 S 121/87, NJW 1987, 3142; wyrok Sądu Rejonowego w Kolonii z dnia 24 kwietnia 2019 r., 539 Ds 48/18.

nę zamiaru porzucenia poprzez odniesienie się do kryteriów obiektywnych — fakt umieszczenia rzeczy w pojemniku na śmieci byłby bowiem równoznaczny z wyrażeniem *animus dereliquendi*.

Powyższe ustalenia — choć odnoszące się bezpośrednio do porządku prawnego niemieckiego — obrazują zbiór pewnych rozwiązań interpretacyjnych co do porzucenia rzeczy w śmietniku oraz pokazują możliwe kierunki orzecznicze w polskiej judykaturze. Argument prawnoporównawczy wspiera przy tym pogląd, że żywność umieszczona w kontenerach znajdujących się przy sklepie co do zasady nie stanowi rzeczy porzuconej, zatem jej zabór wiązać się może z narażeniem na odpowiedzialność karną.

V. PODSUMOWANIE

W przypadku odpadów, w których samej naturze tkwi ich bezwartościowość i chęć wyzbycia się, zastosowanie konstrukcji prawnej porzucenia wydaje się oczywiste. Każdy przypadek wyrzucenia rzeczy do pojemnika na odpady nakazywałby też stosować jednolite podejście interpretacyjne. Jak jednak pokazuje przykład Niemiec, zalecana jest ostrożność w takiej ocenie. W stosunku do przynajmniej części odpadów nie będzie bowiem można w łatwy sposób założyć *animus dereliquendi*, warunkującego skuteczne porzucenie i powstanie rzeczy niczyjej. Produkty żywnościowe umieszczane przez supermarkety w kontenerach na śmieci są tego świetnym przykładem — wspierając się ustaleniami prawnoporównawczymi, przyjąć należałoby, że umieszczenie takich śmieci w kontenerze nie jest równoznaczne z porzuceniem w rozumieniu art. 180 k.c.

Odmienne interpretacja, ułatwiająca nabywanie własności śmieci przez osoby trzecie, wspierałaby zapewne w większym stopniu wysnuwane na szczeblu ponadnarodowym postulaty gospodarki o obiegu zamkniętym (*circular economy*)⁶⁴ czy cele zrównoważonego rozwoju⁶⁵. Wydaje się jednak zarazem, że rozwiązania problemu marnotrawienia żywności powinno poszukiwać się przede wszystkim na wcześniejszych etapach łańcucha produkcyjnego, nie doprowadzając *de facto* do powstawania problemu wyrzuconych ton odpadów żywnościowych, dalej nadających się do spożycia⁶⁶. Pozo-

⁶⁴ W zakresie rozumienia pojęcia zob. np. stronę kontekstową Komisji Europejskiej dotyczącą gospodarki o obiegu zamkniętym: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy_en?prefLang=pl (dostęp: 26 października 2024 r.).

⁶⁵ Zwłaszcza Cel 12.3 Agendy na rzecz Zrównoważonego Rozwoju: „Do 2030 roku zmniejszyć o połowę globalną ilość marnowanej żywności *per capita* w sprzedaży detalicznej i konsumpcji, zmniejszyć straty żywnościowe w procesie produkcji i dystrybucji, w tym straty powstałe podczas zbiorów”. Zob. dokument Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ A/RES/70/1 z dnia 25 września 2015 r. *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, tłum. polskie dostępne pod adresem: www.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf (dostęp: 26 października 2024 r.).

⁶⁶ W Polsce krokiem w tę stronę jest ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1645 ze zm.).

staje to jednak w sferze odpowiednich decyzji politycznych, podobnie jak sama dekriminalizacja *dumpster divingu*⁶⁷.

Poruszany problem pokazuje też, że na sposób wykonywania przez właściciela uprawnienia do porzucenia rzeczy ma niewątpliwy wpływ prawo publiczne — w przypadku odpadów żywnościowych będą to regulacje dotyczące odpadów i ich zagospodarowania. Zwrócić trzeba uwagę, że w standardowej sytuacji porzucenia rzeczy w rozumieniu art. 180 k.c. to właściciel decyduje o tym, czy chce zatrzymać rzecz dla siebie, czy doprowadzić do unicestwienia swojego prawa. Konieczność (obowiązek) przekazania odpadów żywnościowych innemu podmiotowi, który uprawniony jest do ich prawidłowej utylizacji, może jednak nierzadko skutkować tym, że nie wystąpi *animus dereliquendi* osoby wrzucającej daną rzecz do kontenera i w rezultacie nie dojdzie do skutku porzucenia rzeczy, tj. unicestwienia prawa własności⁶⁸.

Omówiony przykład unaocznia też pewną szerszą tendencję we współczesnych porządkach prawnych do unikania powstawania rzeczy niczych. W ramach wykładni elementu subiektywnego porzucenia istnieje wyraźna skłonność do preferowania rozwiązań zakładających pochodne nabycie własności (takich jak oferta przeniesienia własności rzeczy na inny podmiot), a w każdym razie — do unikania niepewności co do tego, komu można przypisać własność określonej rzeczy.

BIBLIOGRAFIA

- Bode L.: *Zur Strafbarkeit privater Schrottsammler*, Juristische Arbeitsblätter 2016, s. 589–593.
- Draniewicz B.: *Własność odpadów w prawie polskim — analiza prawna*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2006, nr 11, s. 24–28.
- Fritsche K.M.: *Das Verhältnis von Dereliktion und Vernichtungsabsicht*, Monatsschrift für Deutsches Recht 1962, nr 9, s. 714.
- Gałązka M. (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. A. Grześkowiak, K. Wiaka, Warszawa 2024, art. 278, Legalis.
- Gniewek E.: *Inne sposoby nabycia własności* (w:) *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020, Legalis.
- Górski M., *Usuwanie odpadów*, Warszawa 2021.
- Grziwotz H.: *Zivilrechtliche Probleme bei der Aneignung von Müll — Der Müll in Nachbars Tonne*, Monatsschrift für Deutsches Recht 2008, nr 13, s. 726–727.
- Heinze Ch. (w:) *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 3. Sachenrecht. §§ 932–984 (Erwerb und Verlust des Eigentums)*, Hrsg. S. Herrler, Berlin 2020, BGB § 959, juris.

⁶⁷ C. Hellermann, M. Birkholz: *Containern...*, *op. cit.*, s. 313.

⁶⁸ Kwestia ta wykracza jednak poza założone ramy niniejszego opracowania.

- Hellermann C., Birkholz M.: *Containern — eine sachenrechtliche Herausforderung*, JURA 2020, t. 42, nr 4, s. 303–313.
- Hoffmeister F., Marggraf R., Noack E.M.: *Lebensmittelverwertung erwünscht, doch Containern verboten?* (w:) *Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft für Agrarökonomie*, Bd. 24, Hrsg. J. Hambursch, J. Kantelhardt i in., Wien 2015, s. 255–264.
- Hypś S. (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. A. Grześkowiak, K. Wiaka, Warszawa 2024, art. 193, Legalis.
- Jahnke B., Liebe U.: *Dumpster Diving for a Better World. Explaining Unconventional Protest and Public Support for Actions against Food Waste*, Nature and Culture 2021, t. 16, nr 3, s. 49–82.
- Kępiński J. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2021, art. 180, Legalis.
- Książak P.: *Rzeczy niczyje*, Rejent 2005, nr 4(168), s. 59–81.
- Książak P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (red. serii), W. Borysiaka (red. tomu), Warszawa 2023, art. 180, 187, Legalis.
- Oczkowski T. (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Warszawa 2023, art. 279, Legalis.
- Oechsler J. (w:) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Bd. 8, *Sachenrecht. §§ 854–1296, WEG, ErbbauRG*, Hrsg. F.J. Säcker, R. Rixecker i in. (red. serii), R. Gaier (red. tomu), München 2023, BGB § 959, beck-online.
- Robakowska M.: *Odpad jako przedmiot obrotu cywilnoprawnego z perspektywy wdrażania gospodarki obiegu zamkniętego*, praca doktorska, Poznań 2022.
- Rudnicki J.: *Gdzie szukać rzeczy niczych, czyli do czego służy kodeks cywilny*, Forum Prawnicze 2014, nr 25, s. 16–27.
- Schermaier M. (w:) *beck-online.GROSSKOMMENTAR zum Zivilrecht*, Hrsg. B. Gsell, W. Krüger i in., München 2023, BGB § 959, beck-online.
- Schiemann A.: „*Containern*“ — *Strafbar aber nicht strafwürdig?*, Kriminalpolitische Zeitschrift 2019, nr 4, s. 231–237.
- Schmitz R. (w:) *Münchener Kommentar zum StGB*, Bd. 4, §§ 185–262, Hrsg. V. Erb, J. Schäfer (red. serii), G.M. Sander (red. tomu), München 2021, StGB § 242, beck-online.
- Szydło W. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2023, art. 180, Legalis.
- Wilhelm J.: *Sachenrecht*, Berlin–Boston 2019.
- Wilk L. (w:) *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, *Komentarz do artykułów 222–316*, pod red. M. Królikowskiego, R. Zawłockiego, Warszawa 2024, art. 279, Legalis.
- Żelechowski Ł. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy (red. serii), W. Borysiaka (red. tomu), Warszawa 2023, art. 45, Legalis.

Słowa kluczowe: odpady, własność, kradzież, *derelictio*, porzucenie rzeczy.

MAGDALENA OSSOWSKA-TUTAJ

PRIVATE LAW ASPECT OF DUMPSTER DIVING —
REMARKS ON THE POLISH AND GERMAN LAW EXAMPLES

S u m m a r y

The article discusses the phenomenon of dumpster diving in the context of the problems that arise in connection with the unclear ownership status of things (especially food waste) found in dumpsters. In particular, the adequacy of the application of the legal construction of abandonment in this case is assessed. The findings are deepened, where necessary, by related criminal law considerations, as well as by comparative remarks on German law. The article concludes that in the case of food waste, intention to abandon is not always easy to determine. And, more generally, there is a tendency in the interpretation of the owner's intention to favor solutions involving the derivative acquisition of property and to avoid uncertainty as to who owns a particular thing.

Key words: waste, ownership, theft, *derelictio*, abandonment of a thing.